

Dyskusja o patriotyzmie

Nad Niemnem

Eliza Orzeszkowa

Mowa (język) ezopowa – zaszyfrowany sposób mówienia o tematach zakazanych

Andrzej Korczyński razem z przyjacielem swym, Jerzym Bohatyrowiczem, zniknął ze świata, a wnet po ich zniknięciu jedno z korczyńskich uroczysk nazwę swą zmieniło. W uroczysku tym znajdował się ów bór zaniemeński, który miał około dziesięciu włók rozległości i z którym łączyły się obszerne lasy, do Andrzeja i paru sąsiadów jego należące. Dotąd z powodu porastających je sosen i jodeł nazywało się ono Świerkowym; teraz powszechnie i we wszystkich warstwach ludności nazywać je zaczęto Mogiłą. Kto pierwszy nowej tej nazwy użył i jakie były pobudki, które ją rozpowszechniły, trudno powiedzieć: lecz utrwalona w okolicznej mowie była ona jedynym grobowcem najstarszego z braci Korczyńskich. Innego nie wystawiono mu nigdy... Pozostała po nim wdowa wraz z małym synem osiadła w posagowym majątku swoim dość znacznym, o parę mil od Korczyna położonym.

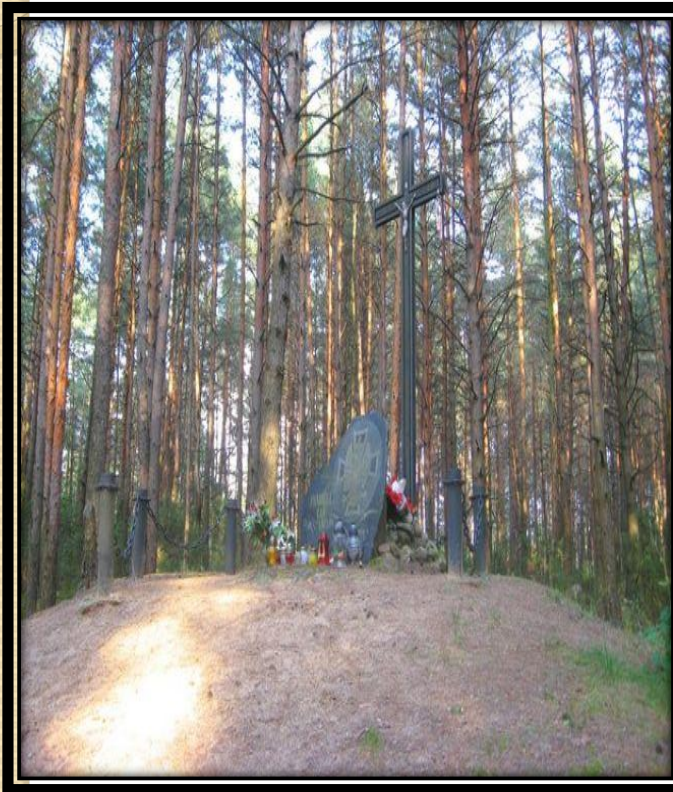
- O powstaniu styczniowym mówi się szyfrem, w sposób aluzyjny, w obawie przed cenzurą;
- Orzeszkowa stosuje w mowie ezopowej język metaforyczny, patetyczny, uwznioślający powstanie i powstańców.
- Sformułowanie "język ezopowy" pochodzi od antycznego bajkopisarza Ezopa, który w swoje bajki wprowadził stereotypowe postaci zwierząt, by pośrednio opisać wady ludzkie.

Wpływ powstania styczniowego na życie bohaterów

- Powstanie jest dla bohaterów przeszłością – minęło ponad 20 lat od jego klęski (1864 – 1885)
- Andrzej Korczyński i Jerzy Bohatyrowicz zginęli w powstaniu, spoczywają w mogile;
- Benedykt, Dominik Korczyńscy i Anzelm Bohatyrowicz brali udział w powstaniu;
- Zygmunt Korczyński i Janek Bohatyrowicz byli wtedy dziećmi, powstanie odebrało im ojców.

Mogiła powstańcza

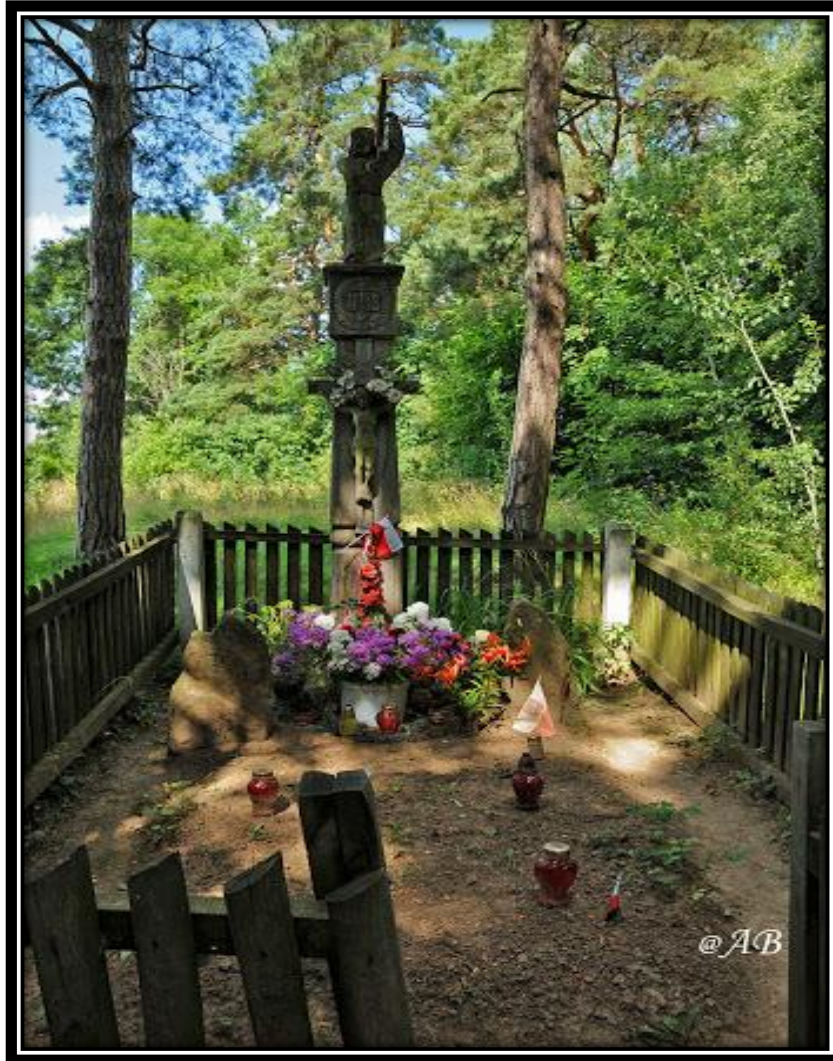

- Oglądamy ją oczyma Jana i Justyny;
- Droga na Mogiłę to szlak, powstańczy – droga powstańców na Golgotę;
- Piaski to miejsce pożegnania Jana z ojcem;
- Mogiła to kurhan – kopiec usypany ludzkimi rękami, zbiorowy grób 40 powstańców (40 męczenników w pierwszych wiekach chrześcijaństwa);
- Wokół polana, las – niebo nad polaną jak kopuła, zapachy cząbrów jak kadzidła, liliowe dzwonki;
- Nastrój: Cisza, tajemniczość, powaga (patos) ; bohaterowie mówią szeptem, Jan zdejmuje czapkę
- Mogiła jak świątynia (mistycyzm, sakralizacja) ; wszechobecny spokój i harmonia, ale i śmierć oraz historia; smutek, żaloba;
- Miejsce, w którym spotyka się historia, tradycja, pamięć o powstańcach, ale i nadzieja i wiara w odrodzenie kraju; mogiła to symbol ofiary, krwi oddanej przez żołnierzy;
- Symbol koła – miejsce bezpieczeństwa, ochrony życia, ostoja;
- Dla Justyny jest to miejsce zadumy, wzruszające i wpływające na jej psychikę;
- Mogiła ma mistyczną moc oddziaływania na ludzi, wyrzuca „niewidzialne iskry”, które zapalają serca miłością do Ojczyzny.
- Na Mogile Justyna przeżywa wewnętrzną przemianę, dostrzega dotychczasową pustkę w swoim życiu, rodzi się w niej Polka, kobieta, która otwiera się na problemy innych ludzi oraz na sprawy Ojczyzny.

Legenda o Janie i Cecylii – mit założycielski historia protoplastów rodu Bohatyrowiczów

- Miłość ubogiego Jana do wysoko urodzonej Cecylii – niezgoda rodziców na mezalians;. Decyzja zakochanych o byciu razem wbrew wszystkim.
 - Ucieczka z domu i przybycie Jana i Cecylii do nadniemeńskiej puszczy.
 - Budowa pierwszego, skromnego domu.
 - Ciężka praca nad stworzeniem osady.
 - Narodziny dzieci: sześciu córek i sześciu synów.
 - Budowa nowego, lepszego domu.
 - Przyjaźń z okolicznymi mieszkańcami i ich osiedlanie się w osadzie.
 - Małżeństwa dzieci Jana i Cecylii oraz rozrastanie się osady.
 - Powstanie bogatej osady na miejscu dawnej puszczy – kraina mlekiem i miodem płynąca (topos arkadyjski)
 - Przybycie króla Zygmunta Augusta.
 - Nadanie Janowi i Cecylii tytułu szlacheckiego, nazwiska Bohatyrowicz oraz herbu w nagrodę za bohaterstwo w pracy dla Rzeczypospolitej.
- „- Ty, starcze, wedle własnego żądania bezimiennym ostaniesz i jakeś się urodził, tak w grobie legniesz pospolitakiem. Ale żeś był bohaterem mężnym, który tę oto ziemię dzikiej puszczy i srogim zwierzom odebrał, a zawojowawszy ją nie mieczem i krwią, ale **pracą i potem**, piersi jej dla mnogiego ludu otworzył, a przez to **ojczyźnie bogactwa przymnażając**: przeto dzieciom twoim, wnukom i prawnukom aż do najdalszych pokoleń i samego wygaśnięcia rodu twego nadaję nazwisko od bohaterstwa twego wywiedzione”*
- Śmierć Jana i Cecylii oraz pochowanie ich w mogile nad Niemnem.

Mogiła Jana i Cecylii

- Przyroda, otaczająca mogiłę: tajemnicza, budząca grozę; monumentalność natury; woda jako symbol życia i przemijania; krynica – symbol początku, źródła nadziei;
- Pierwotność, wolność;
- Nawiązania – mit o pierwszych ludziach (Księga Genesis).

Mogiły - symbolika

Mogiła Jana i Cecylii

- symbol tradycji, historii, pamięci o przodkach;
- symbol mitu o Kresach Rzeczypospolitej;
- symbol pracowitości Jana i Cecylii, ich miłości; szacunku dla ich poświęcenia;
- najwyższy wyraz utylitaryzmu (użyteczności przez pracę dla przyszłych pokoleń)
- symbol pozytywistycznej wizji bohaterstwa – heroicznej pracy zamiast walki zbrojnej;
- symbol pozytywistycznej wizji patriotyzmu – pracy dla ojczyzny.

Mogiła powstańców

- symbol patriotyzmu w romantycznym rozumieniu – walki dla Ojczyzny;
- symbol romantycznej wizji bohaterstwa - heroizmu walki za wolność Ojczyzny;
- symbol solidaryzmu społecznego w walce – Korczyńscy walczyli razem z ludem - Bohatyrowiczami, uczyli ich patriotyzmu i kształtowali ich świadomość narodową;
- symbol szacunku dla tradycji.

- swego rodzaju leśne świątynie – pełne tajemniczości, religijności, przepełnione symboliką, historią i tradycją– sakralizacja, gloryfikacja.
- miejsca święte (sacrum) dla całkiem zwykłych ludzi (profanum), świadczą bowiem o ich historii i przywiązaniu do tradycji, rodziny, kraju.
- symbole solidaryzmu społecznego, jedności w działaniu na rzecz Ojczyzny.

Różne postawy wobec Ojczyzny

Andrzejowa Korczyńska	Zygmunt Korczyński	Witold Korczyński
kluczowe sformułowania		
<p><i>...soki ziemi, chleb cierpienia, Chrystusowe szaty;</i></p> <p><i>...składać siebie w całopaleniu na ołtarzu – widma;</i></p> <p><i>...osoby starsze mogą zostawać pod wpływem tradycji, osobistych wspomnień;</i></p> <p><i>Idź na mogiłę ojca!</i></p>	<p><i>Kiedy bank został do szczytu rozbity, idzie się grać przy innym stole. Tym innym stołem jest dla nas cywilizacja powszechna, europejska cywilizacja...;</i></p> <p><i>Tylko szaleńcy i krańcowi idealisci bronią do ostatka spraw absolutnie przegranych. Ja także jestem idealistą, ale trzeźwo na rzeczy patrzeć umiem i żadnych pod tym względem iluzji sobie nie robię...;</i></p> <p><i>My zaś, którzy za cudze iluzje pokutujemy, swoich już nie mamy;</i></p> <p><i>Ależ ja za mogiły bardzo dziękuję... przede mną życie, sława...</i></p>	<p><i>...idziemy, choćby wśród nich oczekiwało nas całopalenie własnego ciała i serca;</i></p> <p><i>...święte dla nas idee, razem z krwią krążą nam w żyłach;</i></p> <p><i>...nie możemy, choćby w pokładzie złota, tkwić z nieruchomością grzybów;</i></p> <p><i>...pragniemy biec, ratować, pocieszać, uczyć, budzić, wskrzeszać;</i></p> <p><i>...pochód wieku, którego jesteśmy dziećmi;</i></p> <p><i>...pełni jesteśmy bezbrzeżnej litości nad maluczkimi mrówkami i kretami ziemi, że w ciemne i ciasne ich podziemia iść pragniemy</i></p>

Różne postawy wobec Ojczyzny

Andrzejowa Korczyńska	Zygmunt Korczyński	Witold Korczyński
cechy języka		
<ul style="list-style-type: none">– język podniosły,– biblizmy,– składnia oddająca emocje	<ul style="list-style-type: none">– wtręty francuskie,– słownictwo z dziedziny hazardu,– ekspresywizmy: <i>tutejsze soki tuczą mi wprawdzie ciało [...]</i>	<ul style="list-style-type: none">– wyrazy abstrakcyjne: miłość, ziemia, dusza, cierpienie, współczucie,– wyrażenia o charakterze metaforycznym,– powtórzenia wyrazów i całych fraz,– pytania retoryczne,– słownictwo ekspresywne
postawa wobec ojczyzny		
<ul style="list-style-type: none">– potrzeba dzielenia przeżyć społeczności litewskiej, poczucie obowiązku wobec małej ojczyzny;– akceptacja cierpienia jako nieuchronnego doświadczenia Polaków;– konieczność poświęcenia życia dla ojczyzny.	<ul style="list-style-type: none">– chęć samorealizacji, spełniania marzeń, przyjemności;– rozrywka potrzebą człowieka cywilizowanego, obce kraje miejscem godnym wykształcenia, smaku, rozumu Zygmunta, pełne rzeczy pięknych, ciekawych, wzniosłych;– bezwarunkowy heroizm ojca szaleństwem nie do naśladowania.	<ul style="list-style-type: none">– rezygnacja z drogi życia, której wyznacznikami są użycie i kariera;– krytyka minimalizmu życiowego wynikającego z sytuacji historycznej;– niezgoda na skupianie się na codziennych problemach, a obniżanie ideałów;– chęć realizowania ambitnych zamiarów, służby ogółowi.
WNIOSKI		
Model sentymentalnego patriotyzmu, cierpiętnictwa interpretowanego jako naśladowanie ofiary Chrystusa, mającego źródło w romantycznym mesjanizmie	Postawa kosmopolityzmu, fałszywego idealizmu, egoistycznego porzucenia ojczyzny w imię materializmu i hedonizmu	Model aktywizmu, nowego idealizmu w warunkach nierealności walki, pracy u podstaw

Sprawa Benedykta Korczyńskiego

- W młodości wziął udział w powstaniu, był młodym entuzjastą, idealistą;
- Powstanie stało się dla niego traumą: walka zakończyła się klęską, stracił brata, na rodzinny majątek nałożone zostały wysokie kontrybucje;
- Zmuszony został do ciężkiej pracy, aby utrzymać ojcowiznę, walczy o przetrwanie rodziny, dlatego popada w konflikt z zaściankiem, zapomina o dawnych ideałach przygnieciony trudem codzienności; nie chodzi na Mogiłę; ale też nie sprzedał się jak Dominik w Rosji.
- Dobrze wychował syna, ale zraniony swoimi doświadczeniami młodości boi się o przyszłość młodego pozytywisty, dlatego chce go strzec przed zapalem, gdyż wie, że za idee trzeba płacić nieraz nawet życiem;
- Potrafi pojednać się z synem, który budzi w nim uśpionego ducha; widzi w nim samego siebie w młodości („powracająca fala”).
- Nie potrafi natomiast spełnić oczekiwań żony, która żąda od niego bycia jej nieustannym sentymentalnym kochankiem, nie akceptuje go jako spracowanego, ale szczerze kochającego męża.
- Benedykt to postać pozytywna, ale uwikłana w trudną historię.

Rola Witolda Korczyńskiego

„Powracająca fala”

Benedykt widzi w synu „powracającą falę”, jest to aluzja do nowego pokolenia idealistów, nowego wcielenia romantycznych szaleńców, ale stawiających sobie cele na miarę potrzeb i możliwości społeczeństwa żyjącego w realiach zaborów.

Stosunek Orzeszkowej do romantyzmu

- Pisarka odnosi się niechętnie do romantyzmu. Przykładem może być np. Emilia Korczyńska, zaczytana w romansach, tkwiąca w iluzorycznym świecie wyobraźni, także Zygmunt Korczyński, artysta, który potrzebuje Paryża, by tworzyć., kompromituje się jako romantyczny kochanek Justyny.
- Autorka nie drwi bynajmniej z samego romantyzmu, lecz z bierności jego wyznawców.
- Inny, znaczenie głębszy sens minionej epoki, ujawnia w symbolice mogiły powstańców, składając hołd bohaterom i tworząc piękną legendę powstania styczniowego.